

Kring gästgivaregårdarna

Ur boken Med lag och slag
Utgiven 1967 Av Sven Rydstrand

Vid Kviström byggdes år 1685 nya gästgivarehus, och från år 1686 härrör följande beskrivning över dem:

Inventarium på gästgivarehusen vid Kviströmsbro anno 1686 efter hans excellens generalens och guvernörens högvälborne herr baron Johan Benedikt von Schönlebens order. Anno 1685 och därhos följande avritning eller projekt är uppsatt och byggder så väl till framhus som till stall nämligen:

N: r l. Ingången eller förstugan är 12 alnar lång och $5\frac{1}{4}$ aln bred, för densamma utav gården är en trappa, fyra trappsteg hög. Dörrerummet är $3\frac{1}{4}$ alnar bred och $3\frac{5}{8}$ alnar hög. Däruti hänger tvenne halva dörrar, gjorda med dubbla bräder, vartill är ett par gångjärn till var halv dörr och tvenne järnslutor och en krok. På den södra väggen är tvenne halva fönsterkarmar med tvenne fönster i vardera, det ena över det andra och försedde med behöriga gångjärn. Utur denna förstuga är en trappa upp till vinden med 14 trappsteg av bräder. Under trappan är ett sandhus med dörr och gångjärn.

2. Tingsalen är 12 alnar lång och $16\frac{1}{3}$ alnar bred, varuti är inräknat 6 alnars bredd, som på den nordre sidan byggnaden till att utvidga salen med är utbyggnader. Till samma sal är trenne dörrar, den ena till matsalen, den andra till förstugan och den tredje till dagligstugan, alla försedde med ett par gångjärn samt handfång och klinka med foring omkring. Fyra fönsterkarmar med fyra fönster uti var karm, försynta med nödiga långjärn. En spis med brunjärn men intet spjäll. Golvet lagt med bräder.

3. Matsalen på östra sidan om tingsalen, är 10 alnar lång och $15\frac{1}{2}$ alnar bred, varuti är ett långt bord med sin brädfot samt bänkar vid den östra, västra och norra sidan, men vid den södra väggen är trenne halva fällbänkar utan gångjärn och krokar. Fyra fönsterkarmar, två på

norra och två på södra väggen, fyra fönster med tvenne gångjärn uti var karm, omkringklädda med ramar. Item fem dörrar, den ena till förstugan, den andra och tredje till bägge gästkamrarna, den fjärde till hemlighuset, men den femte till Tingssalen, som där tillförne var förmält, alla försedde med gångjärn, handtag, klinkor och ramar. En spis med brunjärn och ett träspjäll. Golvet lagt med bräder. Intill denna sal på norra sidan utmed utbyggningen på tingssalen är av bräder uppsatt ett hemligethus, däruti är en dörr med gångjärn, förutom den som är till salen.

4–5. Tvenne gästkamrar, 1 alnar långa och $7 \frac{3}{4}$ alnar breda vardera, som här näst ovan till i matsalen är förmält. Ett litet fyrkantigt bord med sin brädestol i vardera. Bänkar i norra kammaren på norra och östra väggarna men i södra kammaren vid östra och södra väggarna. En stolpesäng i vardera och en halv fällebänk med krok uti den norra. En spis med brunjärn, järnspjäll i vardera, golven lagde med bräder, tvenne fönsterkarmar, beklädda med behöriga ramar i var kammare, och fyra fönster i var karm, försedde med sina långjärn. Det ena fönstret i norra kammaren är gångjärn på.

6. Ett förmak på södra sidan om dagligstugan, 8 alnar långt och 4 alnar brett. Trenne dörrar därtill, den ena ut till förstugan, den andra till köket och den tredje till dagligstugan, försedde med tillbörliga ramar, handfång, klinkor och gångjärn. Trenne fönsterkarmar med sina ramar, fyra fönster i var karm med behöriga långjärn. Golvet lagt med bräder.

7. Dagligstugan på vänstra sidan om tingssalen, 8 alnar lång och $11 \frac{1}{2}$ aln bred. Därtill fyra dörrar, den ena till tingssalen och den andra till förmaket, vilka bägge tillförne vid bemalte logementers beskrivning finnes antecknade, men den tredje till köket och den fjärde till visthuskammaren, med handfång, klinkor, gångjärn och ramar och fyra fönster i var karm med sina långjärn och det ena fönstret med sina gångjärn, en bänk vid norra väggen samt spis med brunjärn och järnspjäll.

Dubbelt golv lagt med bjälkar och bräder samt näver emellan. Under denna dagligstuga är en skön murad källare, som har sin ingång av gården medelst en trappa av sex steg, vilken är bevarad med tvenne halva lämnar. Före själva ingången är en dörr, försedd med ett par gångjärn och tvenne krampor att sätta ett förstänge eller bom uti. Item en trappa ned av stugan med lam på, försedda med gångjärn och krämpan. Tvenne små fönster i källaren ut till gården. Vid ingången eller den södra sidan är han $7 \frac{1}{2}$ alnar men vid den norra sidan allenast 6 alnar lång och 10 alnar bred.

8. Visterhuskammaren är $8 \frac{1}{2}$ aln lång och $5 \frac{1}{2}$ bred, en dörr till dagligstugan, som där finnes nämnd. Tvenne fönsterkarmar och fyra fönster i var karm med behöriga långjärn. Golvet belagt med bräder.

9. Köket är $8 \frac{1}{4}$ aln långt och 10 alnar brett. Tvenne dörrar därtill, den ena till dagligstugan och den andra till förmaket, varest bägges beskaffenheter äro beskrivna. Ett bord av bräder, tvenne fönsterkarmar och fyra fönster i var karm, försedda med behöriga långjärn, en spis som på tvenne sidor är eldställe uti, försedde med brunjärn och en järnstötta därunder. Därhos en bakareugn och golvet belagt med bräder.

10. Taket är med näver och torv samt behållet binningsverk försett.

11. Tomtningen under hela huset är med mureverk försedd.

12. Till fönstren blev eljest 12 stycken lämnar gjorda, förmeddelst snickaren genom värvning förhastigt bortgick, vilka ligga lösa och icke äro uppslagna.

13. En stallbyggning tvärt över gården gent emot den stora byggningen och av lika sådan längd som densamma men eljest 10 alnar bred. Täckt med näver och torv. Mitt på byggningen är ett portluder, 8 1/4 alnar, vartill är gjorda fyra halva portar men intet uppsatta utan ligga i behåll. På den östra sidan om detta portluder är en stall av 10 alnars längd med fullt i ordning av spiltor, krubbor och tilje samt dörr därför med sina behörige gångjärn. På den vänstra sidan likaså en stall av samma villkor och lägenheter. Vid bägge ändarna av byggningen, dock under samma tak och tomtning, är vagnskjul, 3 1/4 alnar långt, vardera utan tillje och dörrar.

Gästgivarna hade ensamrätt till att försälja öl och brännvin i bygden, men det förekom olovligt krögeri också, och år 1714 förekom följande ärende vid tinget i Kviström:

Gästgiverskan i Svarteborg, hustru Estrid Jöransdotter, har genom länsmannen Lindqwist låtit instämma Swen Olufsson på Backas mark uti Svarteborgs socken för olovligt krögeri med öl- och brännevinsförsäljning emot gästgivareförordningen och gjorda förbud och påstår därför laga plikt. Mannen komparerade inte utan hans hustru Ingrid Pehrsson infann sig och ville fuller neka till att hon sålt något öl eller brännvin vidare än att hon på Dovelands hed och Gisslegärde varit och sålt något dricka på ett korporalsmöte. Nämndemannen Anders Olufsson i Åhs vittnade att hon sålt både öl och brännvin hemma. Gästgiverskan påstår att hon med plikt måtte bliva belagd. Vårföre och alldenstund Swen Olufsson och hans hustru på Backas mark emot tingsrättens förbud haver sålt öl och brännvin, ty plikt har han 40 marker till treskiftes.

Men att sälja öl och brännvin före och under gudstjänsten på söndagarna, det fick inte ens en gästgivare göra. Ett sådant ärende avgjordes vid tinget i Kviström den 9 november år 1742:

Kärade länsmannen Sören Hansson till gästgivarna Hans och Claes Hanssöner i Svarteborg för att de öl och brännvin om söndagarna bruka att försälja såväl före som efter gudstjänsten. Hans var själv närvarande men Claes genom sin son Hans Claesson och säga att de ej förmäna efter gudstjänsten vara förbjudet till nödvändighet något att försälja, men de haver alldeles intet gjort det före gudstjänsten. Och som länsmannen ej hade något bevis att anföra, så kan saken tills vidare anstå.

Tunge härad var en skoglös trakt i början och mitten av 1700-talet, och därför var det svårt att uppbringa tillräckligt bränsle bl.a. på gästgivaregården, som också hade hand om tingssalens eldning. Den 5 mars 1742 klagade gästgivaren här på följande sätt:

Inspektören och gästgivaren välaktad Rasmus Kihlström andrager att honom alltför kostsamt skall falla att hålla ved uti tingshusen under påstående ting, särdeles som till gästgiveriet alls ingen duglig skog till famneved skall finnas utan allena några små buskar, vilka till sådan ved alls intet tjänliga äro, så att han all tingsveden med dryg kostnad och besvär sig förskaffa måste från andra hemman, begärandes fördenskull att häraderna måtte förpliktas så här som på andra orter att själva framskaffa veden till tingshusens förnödenhet under påstående ting, helst han eljest utav tingshållningen skall hava kostnad. Och emedan häradets nämnd intygade att till gästgivaregården intet slag av vedebland finnes och att gästgivaren odrägligt skall falla att förskaffa tingsveden, jämväl att därtill skall erfordras ringaste (antalet ej utsatt) famnar al- eller björkved. Fördenskull lämna gästgivaren Kihlström att härmed anmäla sig hos högvälborne herr generalmajoren, landshövdingen och överkommendanten Stobbé att erhålla den höga ämbetshandräckning, varmed häradernas

innebyggare kunna tillhållas att så här som å andra orter sker framskaffa den nödiga tingsveden.

Vid tinget på Kviström den 12 november år 1743 företeddes den första gästgivaretaxan, och den såg ut på följande sätt:

Som herr generalmajoren, landshövdingen och överkommendanten högvälborne herr Lorentz Christopher Stobbé igenom brev till domhavanden härstädes samt utfärdade order till Kronobefallningsmannen välbetrodde Anders Ljungwall under den 27 september förlidne anbefallt att vid nu påstående ting bör uti allmogens och samtliga gästgivares närvaro överlägga om en taxa, som vid denna tiden bör sättas uppå vad de resande till deras nödtorft undfår, så blev till hörsamt följe därav detta göromål företaget, sedan samtliga gästgivare uti Kviström, Svarteborg, Herrestad och Raknebo efter förut skedd antydan sig inställt, och ehuru väl gästgivarna andrager att de i anseende där till att priset på allahanda varor i dessa tidens ovissa omskiftningar kan både stiga och falla, skulle falla dem svårt att bliva bundna vid en viss taxa, blev likväl efter noga övervägande med gästgivarna och samtliga allmogens bifall förslagsvis till högbemälde herr general och landshövdingens vidare höggunstigaste beprövande följande taxa upprättad nämligen:

De resande betala för var person och måltid.

<i>Husmanskost.....</i>	<i>08</i>	<i>skilling</i>
<i>Bättre tillagad mat</i>	<i>12</i>	<i>„</i>
<i>Frukost av bröd, smör, ost eller kött.....</i>	<i>04</i>	<i>„</i>
<i>En kanna dubbelt öl, som är klart.....</i>	<i>08</i>	<i>„</i>
<i>Svagöl</i>	<i>02</i>	<i>„</i>
<i>Gott franskt vin</i>	<i>01,16</i>	<i>„</i>
<i>Franskt brännevin.....</i>	<i>03</i>	<i>„</i>
<i>Destillerat kumminbrännvin.....</i>	<i>01</i>	<i>„</i>
<i>Enkelt brännvin.....</i>	<i>01</i>	<i>„</i>
<i>En stor sup franskt brännvin.....</i>	<i>03</i>	<i>„</i>
<i>En liten dito.....</i>	<i>02</i>	<i>„</i>
<i>En stor sup enkelt brännvin.....</i>	<i>01</i>	<i>„</i>
<i>En liten dito.....</i>	<i>2/3</i>	<i>„</i>
<i>En kanna the till ett halvt stop, med socker.....</i>	<i>06</i>	<i>„</i>
<i>Säng och nattläger för varje person.....</i>	<i>02</i>	<i>„</i>
<i>Bättre dito.....</i>	<i>03</i>	<i>„</i>
<i>Stort ljus, som brinner 4 a 5 timmar.....</i>	<i>02</i>	<i>„</i>
<i>Ett hälften mindre.....</i>	<i>01</i>	<i>„</i>
<i>En stor eldbrasa, där skog finnes till gästgivaregården.....</i>	<i>02</i>	<i>„</i>
<i>En mindre dito.....</i>	<i>01</i>	<i>„</i>
<i>En kanna gott korn eller mjöl av samma slag.....</i>	<i>04 1/2</i>	<i>„</i>
<i>En dito sämre eller mjöl av samma slag.....</i>	<i>02 1/2</i>	<i>»</i>
<i>En kanna god havre.....</i>	<i>02 1/2</i>	<i>„</i>
<i>En kanna sämre havre.....</i>	<i>02</i>	<i>„</i>
<i>Ett lisspund hö.....</i>	<i>04</i>	<i>„</i>
<i>Ett lisspund bjugghalm.....</i>	<i>02</i>	<i>„</i>
<i>Ett lisspund långhalm.....</i>	<i>03</i>	<i>„</i>
<i>Vagnsmörja för hjulet.....</i>	<i>2/3</i>	<i>„</i>

För övrigt blev efterfrågat huru gästgivarna fullgör sina skyldigheter till de resandes betjäning och förspordes icke någon klagan däröver, utan tillsades och åtvarnades samtliga gästgivare att de så kärt dem är att undvika hårt ansvar, beflita sig att städse hava vid handen och vara försedde med allt vad till de resandes betjäning och fortkomst kan nödigt finnas.

Men år 1749 var man dock inte helt nöjd med gästgivaren vid Kviström, om man får tro nedanstående protokoll, som skrevs den 19 oktober samma år på gästgivaregården:

Kronolänsmannen Ifwar Sörensson framställde för tingsrätten gästgivaren här i Kviström, Rasmus Kihlström, och tilltalar honom för vårdslöshet vid gästgiveriet och tingshållandet.

Tingsrätten, som förmärkt åtskilliga prov av Kihlströms oaktsamma uppförande i de stycken, som en gästgivare åligger, gjorde till honom allvarsamma föreställningar att hädanefter fullgöra sin skyldighet och så laga att de resande med flera andra vid ting och stämmor bliva betjänte med mat och dryckesvaror, så kärt honom vill vara att vid gästgiveriet bliva behållen.

Gästgivaren Kihlström utlovar att bättre visa sin plikt och hoppas att ej flera klagomål skola härutinnan skäligen emot honom anföras.

Givetvis var det inte alltid så roligt att vara gästgivare på denna tid, då förnödenheterna var knappa och många resande hade stora fordringar. Det fick bl. a. Rasmus Kihlström erfara år 1745. Från tingen i Kviström den 22 oktober detta år härrör nedanstående protokoll:

Gästgivaren välaktade Rasmus Kihlström hade utvärkat stämning uppå handelsmannen högvälaktad herr Swen Strandberg uti Uddevalla att stånda honom till laga ansvar för det herr handelsmannen vid sist hållna sommartings påstående med hugg och slag skall hava överfallit gästgivaren Kihlström och därmed förmenas hava brutit tingsfriden och den fred, som gästgivaren enl. Kongl. Maj:ts förordningar hava bör.

Varemot herr handelsmannen Strandberg åter genom skriftlig execution låtit stämma gästgivaren Kihlström 1. för obefogat tillmäle. 2. För det gästgivaren sedan herr handelsmannen med en dess broder skall hava tagit en kammare uti gästgivaregården, skall under handelsmannens frånvaro på Bråland gått in genom fönstret på samma kammare, öppnat dörren och uttagit herr handelsmannens saker samt kammaren till en norske inrymt. Skolandes lösa penningar legat oräknade i en kappsäck och vilka om några blivit borta, handelsmannen ej så noga veta kan.

Men en boutelj franskt brännevin skall vara borta och saknas, värföre herr handelsmannen påstår att gästgivaren enl. 28 kapitel 12 § må vara ansvarig. Samt enl. 42 kapitel 3 § missgärningabalken och Kongl. Maj:ts brev den 17 juni 1741 plikta tjuvnadens fyrdubbla värde, emedan snatteri icke ithy mål kan äga rum, samt att gästgivaren enl. förberörda 28 kapitel M. B. må för sakernas utkastande utur dess rum bliva ansedd och 3. Angående ersättning för förorsakad kostnad och tidsspillan samt annan olägenhet, som stämningen utvisar.

Efter skett upprop inställde sig gästgivaren välaktade Rasmus Kihlström och å handelsmannens herr Swen Strandbergs vägnar med skriftlig fullmakt in blanco studiosus vällärde herr Eric Sadelius. Gästgivaren Kihlström säger sig icke kunna utföra sina klagomål och besvär över den våldsamma oförrätt, som herr handelsmannen Strandberg skall honom tillfogat, i synnerhet som dess ära är honom så kär som dess liv, skall det högeligen smärta

honom att handelsmannen Strandberg igenom en ordentlig stämning angiver honom för tjuveri och liksom vill honom till tjuvnåd binda, det Kihlström förmodar aldrig skall kunna ske, och fördenskull ock skäligen tycker sig märka att handelsmannen Strandberg vill övertyga honom en sådan förklenande beskyllning och tillvitelse samt i övrigt för slagsmålet efter lag bliva ansedd såsom en tings- frids- och edsöresbrytare.

Herr handelsmannen Strandbergs fullmäktige anförer att dess huvudman icke kunnat överfalla gästgivaren med hugg och slag, emedan han icke hade någon värja på sig. Dessutom producerar fullmäktigen en skrivelse av handelsmännen Petter Hegardt och Hans Rodhe under den 11 sept. utgiven, varuti bl. a. intygas att herr handelsmannen Strandberg icke vidare slagit Kihlström än ett smällande med en piska, som på snärten kommit att röra vid gästgivarens axel. Vidare anförde gästgivaren häremot att den producerade attesten icke är fullständig, utan att han hårdeligen blivit slagen, fast det icke skett med någon värja utan med en pisk, som kan vara lika mycket, då dess undfångna åkommor, varpå vittnen finnas, lärer utvisa rätta beskaffenheten.

Målet blev icke avgjort.